

Marjan Tršar

DRAGOCEN PRISPEVEK K »MIHELICIANI«

Kadar je o katerem umetniku na voljo toliko literature, kot o Miheliču, še posebej če se zavedamo, kako redke so obsežne študije pri nas na tem področju – je naravno, da se ob novi knjigi vprašamo, kaj prinaša novega, kakšne nove poglede razgrinja na slikarja in njegovo delo. Samo tako bo namreč upravičila svoj izid in smiselnost povečanja te »že obširne Miheličiane« – kot je nekoč zapisal znani kritik.

Vesel sem bil, ko sem ob prebiranju te »Balade o drevesu« zdržema ugotavljal, da imam pred seboj knjigo, ki skuša izvirno pa razumljivo popeljati bralca/gledalca prek razlag notranjega ustroja likovnih del v globlje umevanje Miheličevega posebnega izraznega sveta. Mislim, da je bilo in bo še za marsikaterega – ne samo zame – presenečenje, odkod takšno novo, drugačno »branje« dosedaj vse preveč ikonografsko razlagane »likovne vsebine«. Ne bi se ustavljal pri izjemni dokumentacijski izčrpnosti tako ustvarjalčevega umetniškega opusa kot njegovih življenjskih zgod v prelomnih letih vojne – mislim samo, da ne le pri nas, ampak daleč naokrog ni umetnika, ki bi ga pisec monografije označeval s tolikšnimi podatki, nabranimi iz literature, iz spominov, iz pogovorov z njim in o njem, kot je to s pravcato znanstveno akribijo storil Gostiša z Miheličem v tej knjigi.

Toda prepričan sem, da ta knjiga zasluži posebno pozornost še iz nekaterih drugih, drugače ali celo prvokrat razloženih izraznih segmentov Miheličevega dela. Naj omenim pri nas bržčas prvi poskus opisati in poglobiti razlago Miheličevega likovnega izražanja tudi z občutenim podoživljanjem »likovne zvočnosti«. Iz zgodovine in teorije poznamo, da more likovno delo vzbujati tudi zvočna doživetja, še več, teoretiki so vlekli paralele med posameznimi barvnimi odtenki in glasbenimi instrumenti, praktiki pa celo skonstruirali »barvne orgle«. Toda sinestetski občutek sili Gostišo ne samo slediti porajanju te slikarjeve zvočnosti, marveč slediti tudi njenim slogovno vsebinskim spremembam: iz mirnodobske v vojno, iz ruralno melodijske spevnosti v molovsko baladno vojno tesnobnost. Vsekakor novatorsko usmerjanje gledalčevih percepcijskih možnosti, da doživi Miheličevo vizualno govorico tudi prek sorodnih izraznih področij.

Še bolj pa izstopa iz Gostiševih analiz Miheličevega likovnega jezika njegova razlaga metaforičnih preobleb vsebinskega sporočila. Našteli bi lahko plejado slikarjev, ki so izbrali vojno za poglavitno vsebino svojih likovnih poslanic človeštvu. Eni takšnih »krvavo« naturalističnih, drugi simbolno sublimiranih; če poenostavimo – nekako med Callotom in Goyo na enem bregu pa Picassom na drugem. Gostiša je Miheliča predstavil kot slikarja, ki tudi v »realističnih« kompozicijah ni želel zbuditi strahu in gnusa s krvjo ter prizori pokolov, čeravno je dostikrat zbuja »goyevski srh« čarovniških seans in zlodjevskih procesij. Po drugi strani pa tudi ni poskušal

tekmovati s picassovsko »intuitivno znakovno simboliko« Guernice, marveč si jo je poiskal kar »tu in zdaj«, pričujočo v stvarih in rečeh: v nerazločljivem ahasferskem Kurentu-Kurirju; v belem okostnjaku sredi dupelske črnine; pa še več v edinem preostalem čuvarju požgane vasi – v pokončnem osmojenem dimniku, rastočem iz ostankov domačega ognjišča; in končno v črnem ožganem, okleščanem drevesu, ki kot neuničljiv ostanek priča o uničenju in nezlomljivi upornosti. In prav odkritje tega notranjega poetičnega zorenja Miheličeve prispodobne govornice se mi zdi izjemno dragocen prispevek dosedanjim razlagam Miheličeve likovne izraznosti. Še posebej s poudarkom, da je slikar – nemara v brk našim v človeško večvrednost zagledanim občutkom – sublimiral, upesnil v poglavitni simbol žrtev vojne hekatombe – zares nič krivo, bolj kot otrok nedolžno drevo. Gostiša je s tem izrisal Miheličev umetniški razvoj iz Velikega Kronista v Pesnika Vidca, ki iz vsakdanjih grozot in žrtev izpesni trajno zavezujoč in uročen protivojni memento.

In naj na koncu omenim še likovno podobo te Gostiševe »Balade o drevesu,« zakaj tudi ta je njegovo avtorsko delo. Lahko bi zapisal, da je oblikovana s tankim občutkom za vizualno učinkovitost pa z nič manjšim poslušom za funkcionalnost, torej za obe prvini dobrega grafičnega oblikovanja. Nobenih nasilnih ekstravaganc, a na vsaki strani pretehtanost razmerij med črkovno »sivino« in eno ali več barvnimi reprodukcijami. Tudi izbira različnih velikosti s poudarki nekaterih črkovnih napisov gredo v prid razločnosti in takojšni razvidnosti tako glavnega teksta, ki teče po sredi, kot opomb, ki ga spremljajo na robih. Izjemna je tudi kvaliteta barvnih in – pozornost so mi zbudile še posebej – črno-bele reprodukcije. V teh je mogoče brez zmotnjav razločevati celo tehnične značilnosti svinčnika, krede, lesnega/ogljja, tuša. Tudi katalog na koncu je zgledno »znanstven«, opremljen in dokumentacijsko izčrpen (celo sorta papirja je označena!), in tudi po pri nas redko videni kvaliteti teh malih, preglednih reprodukcij. Domislice črtnih (celih ali delnih) uokvirjanj risb pa različno barvno označevanje strani prevedenih povzetkov vsebine so z rdečo obrezo vred poživitevni detajli, ki tej resni »klasični«, a hkrati posebne vrste »modernosti« pridajajo začimbo drobnih presenečenj. No, kdor pa pozna nekdanje številke »Ars Slovenicae«, ki jih je dolga leta opremljal Lojze Gostiša, se ne bo čudil, odkod ta njegov izbrušeni oblikovalski okus!

(Beseda na promociji)